

2013 • XX. évf.

IX. különszám

FOLK MAGAZIN

„MUNDRUC” FALUJA

„MUNDRUC” FALUJA

Külön köszönet: *András Erzsí „Erdei”, Szallós István „Boka” és felesége, Szallós Katalin „Rácz Kati”, Szallós Edit, Szallós Rozália (Magyarvista); Bíróné Marsi Andrea (Világ-Virága Alapfokú Művészeti Iskola, Görbeháza); a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum; a Bocskai Néptáncgyűttes és művészeti vezetője, Szűcs János; Fülemile Ágnes néprajzkutató; Felföldi László néptánckutató; Busai Norbert, a Táncszínház vezetője*

Címlap: *„Mikor a fiú ment katonának” – Mátyás István „Mundruc”, felesége, Mátyás Katalin „Tita Kati” és fiuk, ifjabb Mátyás István „Mundruc” (Magyarvista, 1951.)*

2. oldal: *Szallós Kis Erzsí „Kicsi Pendzsi”, Székely Erzsí, Kelemen Kati a Templom előtt (Magyarvista, 1936.)*

3. oldal: *„Nősülés előtt” – Mátyás István „Mundruc” (Magyarvista, 1931.)*

31. oldal: *Barta Katalin „Piti Tata”, ifjabb Mátyás István „Mundruc” felesége, pártás leány korában (Magyarvista, 1952.)*

Hátsó borító: *„Menyasszony és vőlegény” – Szallós Kis Erzsí „Kicsi Pendzsi” és Székely János (Magyarvista, 1939.)*

folkMAGAZIN • 2013 – XX. évf. – Kilencedik különszám • Kiadja a Táncház Alapítvány • Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János • Felelős szerkesztő: Grozdits Károly • Tervező-szerkesztő: Berán István • Munkatársak: Bede Judit, Gósi Anett
Cím: Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6. • Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153 • Tel./fax: (36.1) 214-3521 • Honlap: www.folkmagazin.hu
Ára: 1.200,- Ft • Előfizetőknek: 600,- Ft • Megrendelhető a szerkesztőség címén vagy a honlapon keresztül • Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632
ISSN - 1218 - 912X • Bankszámlaszám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók, 1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary Táncház Alapítvány B.I.C. OTPVHUB HU55 11701004-20171625-00000000
Kiadványunkat a Nemzeti Kulturális Alap Folyóirat-kiadás Kollégiuma támogatta

Magyarvista

„Szegényes környezetben királyi gyermek – ez Vista. Meredek, köves, szomorú hegyek között kétfelé ágazó, szűk hosszú völgyben a csinnal, móddal épült falu, benne a gyönyörű öltözetben pompázó nép”, akinek „vérében van folyton újabb szépségekre való vágy és törekvés. [...] Ízlése, szépérzéke bámulatra méltóan fejlett.” – írta sorait Magyarvista lelkésze az általa sokat korholt, de nagyon szeretett nyájáról a „szíves, vendégszerető, barátságkedvelő, [...] adakozni szerető [...] jószívú nép”-ről 1936-ban. [Daróczi Ferenc: *Egy kalotaszegi falu*. Magyar Népegészségügyi Szemle IV. 11. sz. 1936. 225–238. o.]

Magyarvista a Nagyvárád–Kolozsvár vasútvonal közelében, Kolozsvártól 18 km-re nyugatra, a Nádas-patak völgyében futó főútról leágazó zsákfalú.

Vista szomszédságában délen az egykor jelentős váradalom vásáros központja, Gyalu fekszik.

Nyugaton és északon a XX. századra teljesen elrománosodott közigazgatási központtal, Magyarorbóval, valamint Magyarnádassal határos, amely egykoron a csendőrség és a posta központja volt. (A mai napig mindkét faluban számos magyar családnév tanúskodik e települések etnikai múltjáról.) Szintén északról határolja a többek között élénk tánckultúrájáról híres, magyar és cigány lakosságú Méra, keleten pedig a vegyes lakosságú, egykori kisenemesi falu, Szucság.

Vista Mérával és a tőle távolabbra, Gorbón túl, nyugatra fekvő Türe, Mákó, Bogártelke, Nádasdaróc és Inaktelke magyar paraszti közösségeivel Kalotaszeg egyik sajátos altáját, a Nádas mentét vagy *Cifravidéket* alkotja.

E falvak közül rokoni és élénk kulturális kapcsolata kevésbé a közeli és általuk alsóbbrendűnek tekintett Mérával, mint inkább Türelével volt. Bár házassági kapcsolatok Türelével, Mérával előfordultak, a házasságok többsége a falun belül kötött. Az 1980-as évekig szinte csak a faluból házasodtak, megszólták, szegény volt más faluból nő sülni. Magukhoz még leginkább hasonlatosnak a divatokat terjesztő, módosabb Bogártelkét és Mákót érezték, annak ellenére, hogy túl élénk kapcsolatok nem fűzték e falvakhoz.

A Nádas mente lakóinak kalotaszegi tudata újabb keletű, mindenképpen a vidék gazdag népművészete XIX. század végi, XX. századi művészi, néprajzi, turisztikai felfedezésének a folyománya.

A vistaiak csakúgy, mint más Nádas mentiek, elismerik és tisztelik a felszegiek és az alszegiek elsőbbségét, mint akik „rég, igazi kalotaszegiek”. Magukat Nádas mentiként tartják számon, Vistáról, Bogártelkéről és Mákóról emelik ki, hogy a legbüszkébbek a viseletre. A késői virágzású, túlbujánzó népművészetük miatt kapott Cifravidék elnevezést elfogadják ugyan, de mint kívülről rájuk ragasztott nevet, nem kedvelik.

Vistát kivételes kapcsolat fűzte a fenesi völgy falvaihoz. 1940–44 között, a „magyarvilág” alatt tele volt a falu a hegyen átjött, Dél-Erdélyből menekült kalotaszegi magyarokkal.

Az 1940-es magyar-román határt a kolozsvári főút mellett fekvő Magyarlóna déli határában húzták meg. Magyarfenesről, Tordaszentlászlóról, de főleg Magyarlétáról jöttek menekültek, és – habár főként szolgálként dolgoztak a vistai gazdáknál –, mégis életre szóló baráti kapcsolatok alakultak ki. Létán járva az ottaniak is a legnagyobb szeretettel beszéltek a vistaiakról, akik befogadták őket.

Vistáról, az egykori jobbágyfaluról több összeírás maradt fenn. Az egyik 1437-ből 9 családnévet sorol fel [Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* 1–5. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890–1913. 425. o.], amelyek közül 7 családnév a XX. századig fennmaradt (Szallós, Bese, Sólyom, Szomordoki, Drági, Nyilas, Fodor). A XVIII. században a gyalui uradalom „oláh jobbágyokat” is telepített a faluba (1737-ben 19 magyar jobbágy- és 3 magyar zsellércsalád mellett 6 oláh jobbágy- és 2 oláh zsellércsalád lakta Vistát). [Jakó Zsigmond: *A gyalui vártartomány urbáriumai*. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1944. 416–417. o.] A falu utolsó birtokosának, a gróf Esterházy családnak nem volt udvarháza helyben, 230 holdas birtokukat az 1920-as években számolták föl. A XX. század első felében a birtokmegosztás viszonylag egyenletes. Egy nagygazdának sem volt 60–80 holdnál több földje. Négy-öt család nevét emlegetik mint első gazdákét. Soknak volt 18–20 holdja, de a többségnek legalább 5–12 holdja. Földje kb. 3–4 családon kívül mindenkinek volt. Szolgálatra csak ezek szegődtek el. A legszegényebbek sem voltak teljesen földhözragadtak, saját házuk nekik is volt.

A falu népessége az 1850 és 1910 közötti időszakban mintegy megkétszereződött, 1910-től kezdve azonban a

Mátyás István „Mundruc” felesége, Mátyás Katalin „Tita Kati” (Magyarvista, 1931.)

lakosság folyamatos csökkenése tapasztalható. A visszaesés főleg a II. világháborútól napjainkig eltelt időszakban erőteljes. (1850-ben 668, 1910-ben 1298, 1941-ben 1278 magyar lakos, 1999-ben 761 református magyar lakta.) Az egyke és az „egyse” problémája miatt a református egyház már a két világháború között megkongatta a vészharangot. „Odajutottunk, hogy a második gyermek már szegény”, hovatovább „a meddőség [...] érdem” [Daróczi 233. o.] – idézte fel a falu lelkésze az egyik fiatal pár esetét, akik a keresztlőre készülve neki sírták el, hogy a második gyermek megszületése miatt mennyi gúnyolódás és szidalom érte őket. „Sok az »elcsinált« magzat” – írja a lelkész ugyanakkor. Mindenesetre meglepő, hogy a statisztikák szerint pl. az 1901 és 1910 között született gyermekek harmada törvénytelen volt. A vadházasságok az 1860–70-es években öltöttek első ízben meghökkentő méreteket, de az 1930-as években is kb. 300 párból 50 vadházasságban élt.

A ma kb. 800 lelkes falut 1941-ben még 1278 magyar és 58 román lakta. A református magyarok és a görög katolikus románok mellett kb. 15 család adventista „hívő” volt. Az adventisták az 1890-es években jelentek meg, a templomdomb alatti imaházukat 1910-ben építették.

Általában a románságból kerültek ki a pásztorok. A falubeli románok jól beszéltek magyarul, az 1940-es években többen átkeresztelkedtek reformátusnak. Ők a falu szegényebb részén, a „szíleken” laknak. Azóta a Kolozsvárhoz közel eső településre öt-hat román család költözött be a kihalt öregek házába, akik egy szót sem tudnak magyarul.

A főbb utcák vonala a patak völgyek folyását követi. A szűk völgyekből minden irányban 500 m körüli tengerszint feletti magasságú dombok magasodnak a kb. 400 m magasságban lévő falu felett. A falu főbb részei a főútról bevezető módos *Alsó utca*, a falu középpontjában álló templomdombtól jobbra induló völgyben húzódó *Hidegkút utca*, a templom mögötti magaslaton lévő *Temetőszil* és a falu közepétől balra térő *Csorgó utca*, ami a *Szélálj*-ban (vagy másnéven az egykori szőlőművelés emlékét megőrző *Szőlőalj*-ban) folytatódik, mely a falu legszegényebb része. A nagycsaládi együttélésnek nem találni nyomát a településszerkezetben.

A gazdálkodás lehetőségeit a környezet kedvezőtlen adottságai jelentősen befolyásolták. A falu földjei „soványak, oldalasak, kövesek, nehezen művelhetők”. [Daróczi 228. o.] A háromnyomásos gazdálkodás kényszerművelése az 1960-as „kollektív” szervezéséig fennállt. A konzervatív, önálló gazdálkodás általános növénykultúrája az őszi búza, rozs, akkor [*egyszemű búza*], tavaszi zab, kuko-

rica és krumpli volt. (Az alakort még az 1930-as években is sarlóval aratták.)

Az egykor jelentős juhtartás az 1970-es évekre teljesen visszaszorult. A bivalyartás jelentősége, mint Kalotaszegen másutt is, a két világháború között növekedett meg. Növendék állatokat vittek a kolozsvári állatvásárra, de kevesen foglalkoztak ezzel rendszeresen, piacra termelő módon. A bivalytejet, tejterméket is Kolozsvárral adták el, ma is foglalkoznak vele. Három-négy fuvaros felváltva hordta be naponta a friss tejet a városba. Bivalyokkal fuvaroztak, a sok bivaly miatt a környékbeli falvak „bihalyosoknak” csúfolták a vistaiakat. De „túrósoknak” is nevezték őket a méraiakkal együtt, mert mindkét falunak jelentős szerepe volt Kolozsvár tejjel való ellátásában.

A XX. század elején számottevő volt a vasúti pályamunkások száma. Az I. világháború után ez a munkalehetőség megszűnt, már nehezebb volt a román vasúthoz bekerülni, de a vistai földmunkások továbbra is keresettek voltak. Fontos pénzelési lehetőség volt a XX. század végétől a kőbányászat, a kőfaragás és a mészégetés. A falu határában megnyitott kőbányákban az 1970-es évekig kézi erővel történt a kitermelés. A hagyomány szerint a vistaiak az 1868–70 táján a Nagyvárad–Kolozsvár vasútvonal építésén dolgozó olasz kőfaragóktól tanulták a mesterséget.

A XX. század első felében négy nagy kőfaragó mester mintegy ötven embert foglalkoztatott. A kőfaragók többsége a falu szegényebb paraszti rétegéből került ki. A faragott követ Kolozsváron és a Királyhágón túli nagyvárosok építkezéseiben használták fel. A helyi mesterek az építőkövön kívül sírkövet is faragtak. Az 1970–80-as években a helyi „kollektív” keretében dolgozó, 80–100 embert foglalkoztató kőfaragó műhely a bukaresti nagy reprezentatív építkezésekhez készítette – minták alapján – a faragott díszkövet.

Az itteni kő alkalmas volt mészségezésére, amellyel a XIX. század végétől főleg 1945-ig, kisebb mértékben az 1960-as évekig foglalkoztak. Három-négy mészégető kemence dolgozott. A mészégető gazdák vagy tíz napszamos családot foglalkoztattak a század első felében. A meszet Kolozsvárra, Tordára vitték szekerekkel. Nem volt veszélytelen dolog, mert „ha elkapta egy eső, gyúlt meg a szekér is”.

Több család foglalkozott téli tüzelő fuvarozásával is Kolozsvárra. A szegényebbek közül volt, aki részes aratóként dolgozott a helybéli nagygazdáknál és a mezőségi uradalmakban. Az asszonyokat is mobilis, piacorientált magatartás jellemezte. Szívesen kereskedtek, pl. libát hoztak Várad felől és hízlalták Kolozsvárnak, csipkelekvárt

főztek, ami Váradon kelt el, a kenderfeldolgozás, vászon-eladás is jövedelmezett. (Jelenleg kb. egynegyedét művelik csak a határnak, összesen egy kombájn van a faluban.)

A kőfaragás az építkezést is átformálta. Már 1910-ben a lakóházak fele kőből, téglából épült. Az 1920-as, '30-as évek módos portáin díszesen faragott faoromzatú, vakolatdíszes, kétszintes hosszúházakat, galambbúgos nagykapukat látni. A hatalmas gazdasági épületeket is vakolatlanul hagyott faragott kövekből, téglából építették. Az 1960-as évektől egyre szélesebb körben terjedt a négyzetes alaprajzú, sátozottós kétszintes, faragott kövekkel díszített kőházak divatja. A kerítések, kapuk is faragott kőből, kovácsoltvas elemekből készültek. A leghíresebb mesterek (Kovács István Dombi, Török István) házainak domborművű díszítése már a naiv művészet körébe tartozik. Az 1960-as évek gazdasági konjunktúráját csakúgy, mint a Nádas mente más falvaiban is, az Egeres, Gorbó, Kolozsvár bánya- és ipartelepein keresett stabil jövedelem alapozta meg a helyi kőfaragás mellett.

Az építőkedv fellendülésével párhuzamosan a viselet és a lakásbelső is egyre díszesebbé vált egy olyan, szinte anakronisztikusan késői korszakban, amikor már más vidékeket az elszíntelenedés, a kultúra kiüresedése, szétesése fenyegetett.

Vistán a bútorfestésnek az 1950-es évektől alakult ki egy sajátos helyi változata. Teljes festett bútor-együttesek jöttek divatba, de a helyi és a mákói asztalosok magas munkadíját sokan nem tudták megfizetni. Egy szegényebb lány hímző tudását felhasználva bolti zománctéssel maga festette a bútort, és ezzel új divatot indított útjára. Az eladósorban lévő lányok a nővérukkal, barátnőikkel egyre formagazdagabban festették az új divat szerint kék szín helyett fehér alapra az egyre elaprózottabbá váló, folyondárszerűen burjánzó színes virágokat. A bútorvirágzás hasonló közösségi együttlétet teremtett, mint a fonóház. Az amatőr bútorfestés minőségben nem mérhető a hivatásos asztalos-bútorfestők munkáihoz, „viszont a szakszerűség hiányáért feltétlenül kárpótol a vistai lányok munkáin megnyilatkozó gátlástalan díszítőkedv, naív merészség és játékos báj s a közös ízlés keretében érvényre jutó egyediség varázsa.” [Kós Károly: *Vistai bútorfestés*. In: *Dolgozó Nő*. Kolozsvár, 1971. 6. sz. 13. o.]

A viselet kései virágzásában új elemet jelentett a gyöngyvarrás egyre elterjedtebb használata. A „gyöngyözés” Bogártelkéről kezdett terjedni az 1950-es évektől, de Vistán érte el legnagyobb tobzódását. Főleg a kötények és mellrevalók kreatív gyöngyvarrásában jeleskednek. Új viseletdarabokat a mai napig saját kezűleg készít egy-egy rátermettebb menyasszony. Bogártelkén és Darócon az a

vélemény, hogy bár ők kezdték a gyöngyözést, a viseletük mértéktartóbb maradt, mint a vistaiaké. Mérán is kiemelik, hogy a gyöngyözést ők kevésbé kedvelik, a viseletük sokkal visszafogottabb, egyszerűbb maradt, mint más Nádas menti falvaké. Vistán nem varrnak varrottasokat piacra. Az utóbbi években gyönggyel díszített bársony táskákat, mellényeket, pénztárcákat, szemüvegtokokat készítenek eladásra, babákat öltöztetnek és főképp nyakláncokat fűznek apró szemű gyöngyből.

A falu lelkésze már a két világháború között így írt a magyar paraszti, értékorientált mentalitást szinte már végletes módon megvalósító Vistáról: „A pénz elmegy a sok mulatságra, gúnyára, jó életre s a sok cifraságra. A jót a táplálkozásban is szeretik.”. S azt is hozzáteszi: „Iszik ott férfi és asszony rogyásig, [...] iszonyatos módon káromkodnak.”. [Daróczy 229. o.] Az mindenestre feltűnő, hogy Vistáról a környékbeli falvak sokkal pejoratívabb véleményt fogalmaznak meg, mint ami a hagyományos falucsúfolók keretébe belefér. „Csúfszájúak, nagyvérűek, kikapósak, rossz feleségek, cifrákodoak, mulatósak, dühösek, verekedősek, pénzt vesznek fel a bankból, kereskednek” – sütik rájuk a bélyeget. Valószínű, hogy a „magukat jól forgató” gazdasági szemlélet, a vasárnapokat is gyakran munkára fordító állandó törekvés eredményeként megszerzett jólét és ennek tüntető, tobzódó kifejezése készítette rosszállásra a környezetet. „...nem sajnálnak semmilyen anyagi áldozatot. Minden törekvésük az, hogy az egyetlen gyermeknek minél jobb anyagi helyzetet teremtsenek. Ebben vetélkednek egymás között, ezért épülnek emeletes kőházak, ezért vásárolják, készítik, vagy csináltatják a díszes ruhadarabokat. A díszítőkedvnek ez a túlbujánzása nem oka az egykének, mint egyesek vélik, hanem következménye az egykés gondolkodásmódnak.” – írta Katona Szabó István érzékeny kortársi szemmel. [Katona Szabó István: *Kalotaszegi krónika III. Vista*. In: *Új Élet* XV. évf. 1972., 17. sz. 18. o.] Vista megítélése a Nádas mentén hasonló ahhoz, ahogy a jómódú, gazdaságilag sikeres Körösfőt nézik elítélően a felszegiek, túlhajszolt anyagi életvitelük és a nyomasztó presztízsverseny miatt.

Fülemile Ágnes

[In: Martin György: *Mátyás István „Mundruc”*. Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata. Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2004. 53–57. o.]

A tánc és emléke Vistán

A tárgyi népművészet gazdasága mellett Magyarvistát a Nádas mente többi falujához hasonlóan a közösség nagy önszervező ereje, hagyományos intézményeinek működése (pl. legénybandák), a közösségi alkalmak gazdag szokásanyaga jellemezte egészen az 1970-es évek végéig.

Arra a közege, amiből a kivételes tánctehetség, Mátyás István „Mundruc” kinőtt, a tánc értékére és szenvedélyes szeretetére jellemző példa a „Mundruc” előtti nemzedék híres első táncosának a kedves története. Erzsi Pista (1889–1971), mindamelllett, hogy kiváló táncos, mulatós, nagybeszédű ember volt, az egyik első gazdának számított, két szolgát is tartott, állatokkal kereskedett. Szívesen foglalkozott a kereskedéssel, mert számos kalotaszegi faluban jól ismerték, mindenhol voltak barátai és alkalma volt így részt venni a mulatságokon, lakodalmakon. Híresen „jóbeszédű ember”-ként násznagnak sokfelé hívták. (Annyira ismert személyiség volt az öreg Erzs Pista, hogy az unokája ma is, ha bemutatkozik valamelyik környékbeli faluban, akkor az idősebb emberek rögtön megkérdezik, hogy nem rokona-e a néhai Erzs Pistának. Mikor kiderül, hogy igen, szívesen marasztják ételre-italra, mert annyira szerették az öregapját.) Erzs Pista „mulatságos, nagytáncú ember volt”. Általában hosszú időre, hetekre is eltűnt otthonról, mert kereskedett, járta a falvakat és közben nagyokat mulatott. Nem a „menyecskézés” miatt szeretett mulatni, hanem a tánc miatt, a szereplési lehetőséget soha nem hagyta ki. Számos történetre emlékeznek, ami az állandó tettekeszségével kapcsolatos. Volt, hogy a szé-násszekeret otthagya féligrakottan a kisunoka lányával, mert őt „abban a percben” hívták valamelyik szomszédos faluba mulatságra. Előfordult, hogy csak hazaüzent a feleségének, hogy küldje az ünneplőjét, mert násznagnak kell menjen. Egyszer egy álló hónapig nem ment haza. Félt az asszonytól, hogy megharagszik rá, mert semmit sem tudtak róla, már arra is gondoltak, hogy meghalt. Úgy mert csak hazajönni Türeből, hogy vagy tizenöt ember kísérte haza. Jó barátja, komája volt Jánoska János (Lengyel László „Türei” népdalénekes „nagyatája”), aki maga is olyan jóbeszédű, jó táncos és mulatós ember volt, mint Erzs Pista. Jánoska János vezette az „engesztelő különítményt”, azt a tizenöt jó mulatós türei embert, aki körülvette Erzs Pistát. Erzs Pista a számár hátán ült, az állat füleibe kapaszkodva. Jánoska János kopogott be a feleséghez, neki kománéjához, akitől szép szóval elnézést kért a

komája nevében. Szépen „megkérte” az asszonyt, nagy beszédet mondott bibliai idézetekkel az eltévedt bárányról. A megbocsátás jele volt, hogy az asszony behívta a türeieket pálinkára és szalonnára. Ebből aztán azonnal óriási nótázás kerekedett. (A történetet gyűjtötte és lejegyezte Balogh Balázs.)

Erzsi Pista unokája, aki maga is jó táncos, már nem tőle, hanem „Mundruc”-tól tanulta a legényest, mert a nagyapja már öreg volt az ő legénykorában, meg nem is szeretett tanítani, csak a mulatságban táncolni. A mostani hatvan év körüli férfiak már mind „Mundruc”-tól tanulták „a figurát”. „Mundruc” nem volt elismert gazda, kb. négy hold földje volt csak. Falubeli presztízsét nem a társadalmi pozíciójának, hanem tánc- és zenei tudásának köszönhette. Az unoka Erzs Pista 1960–63 között (katonai bevonulása előtt) járt táncot tanulni „Mundruc”-hoz, 19–22 évesen. „Mundruc” akkor még nem volt hatvan éves. Tíz-tizenöt legény járt mindig hozzá, akik pálinkát, vagy arra való pénzt adtak a tanításért cserébe. „Mundruc” először megmutatta a figurát, aztán a bőgőjével kísérte a táncot. Közben hangosan dirigálta a legényeket tánc közben. Fel-felpattant, hogy megmutassa újra az egyes táncelemeket, ilyenkor csak a szájával kísérte a táncot, mutatta a ritmust: „Jitarataratarati, jitarataratarati, jitarataratarati, jitaratarataratitá”. (Erzs Pista adatközlő ennek elbeszélése közben felugrik és be is mutatja, hogy miként lehet „szájjal kísérve” figurázni, ahogy csinálta „Mundruc” bácsi.) Táncitanítás alatt rámutatott egyes legényekre, diktálta, hogy mikor kinek kell legényest járnia, hol négynek-ötnek együtt, hol csak személyenként egyedül, máskor pedig mindenkinek közösen. A nyilvános táncalkalmak rendjében mindig a figura volt az első. Ilyenkor is „Mundruc” vezette a táncot és dirigálta a legényeket, hogy mikor ki jön, kiknek kell együtt táncolni. „Mundruc” fia nem táncolt egyáltalán, de az unokája szintén ügyes táncos volt. (Pár éve halt meg fiatalon agyvérzésben, még negyven éves sem volt.) „Mundruc” után volt még négy-hat igen jó táncos, de olyan „jó figuráló”, mint „Mundruc”, egy se volt. Ahogy az adatközlő mondta: „tudtuk, tudtuk mi is jól a figurát, de olyan szépen, mint »Mundruc« bácsi, egy se tudta utána csinálni”. „Mundruc” után Veres Pista és Pittankó Pista voltak jó táncosok a faluban, de Veres Pista meghalt már, Pittankó Pista pedig beköltözött Kolozsvárra és elszakadt a vistaiaktól, nincs alkalma táncolni.

Erzsi Pista adatközlő magát és sógorát, Székely Jánost is a legjobb táncosok közt tartja számon. Ma a faluban csak az ötven év feletti férfiak tudják jól a figurát. A fiatalab-
bak a csárdást és a tangót tudják, de legényest már egyál-
talan nem járnak.

A lakodalmak mellett a karácsony, húsvét és pünkösöd volt a nagy multságok alkalma. A nagy egyházi ünnepek alkalmával szervezett multságok a délelőtti Istentisztelet után kezdődtek. Az „Aljban” (a templom alatti kis tér) várták a zenészek a templomból kijövőket muzsikaszóval. Régen a templomozás előtt is elhúztak már egy legényest, amire a fiatal házasulandó legények táncoltak. Az istentisztelet utáni legényesbe már a házas emberek is beálltak. Az 1950-es évek végéig, az 1960-as évek elejéig volt „nagyítánc” és „kicsítánc” párhuzamosan. A kicsítáncot a tizenégy évesnél fiatalabbaknak tartották. A nagyítáncot a kultúrházban, a kicsítáncot háznál rendezték. Két zenekart is fogadtak, akiknek ugyanannyi volt a fizetsége a két táncban. (Az 1950-es, 1960-as évek előtt főleg Csipás Feriék – „Nagycsipásék” – jártak Bánffyhunadról Vistába zenélni. Később sokat jött a bogártelki Samu banda és Lónáról a Burállók. Az 1980-as években már sokszor „vegyes társaság” jött, főleg Kolozsvárról.) A „nagyítánc” az Aljban kezdődött, ahol mindig a figurázás volt az első a táncrendben. „Mundruc” dirigálta ott is a legényest, ahogy azt a gyakorlásokon tette. Egy táncrend után átmentek a „kultúrba” és ott folytatták a multságot. Az 1980-as évek közepéig egyre ritkábban, de vasárnaponként is zenészeket fogadtak a fiatalok és a kultúrházban táncmultságot rendeztek. Ez a spontán multság szervezés később teljesen megszűnt. Az 1970-es évekig volt „tejmérés” Vistán is, a méraihoz hasonlóan táncmultsággal egybekötve. Az utáncként szerveződő három turma [nyáj] külön rendezte a tejmérést. Később egy turmává olvadtak a juhok. Aztán a széthúzás, a gazdasági hasznon való veszekedés miatt megszűnt a turma. A „gulyásfogadás” alkalmával is előfordult, hogy multságot szerveztek, de az utóbbi húsz évben csak nótaszóval kísérik haza a megfogadott gulyást. A háború előtt még a halotti toron is eljártak egy párt. Az 1989–90-es változások óta az egyetlen táncalkalom a lakodalom maradt.

A lakodalomnak ugyan még számos eleme hagyományos, de a szokásanyag egy része kiüresedőben, átalakulóban van. A folyamat lakodalomról lakodalomra egyre jobban felgyorsul. A biztos folklórtudás megkopott, vagy sokadlagos szemponttá vált. A kötött narratívák szétesnek, szlengesednek. Azelőtt csak jóbeszédű embert tettek meg „hivatásos” násznagynak, ma általában a rokonok köréből választják őket és nem számít, hogy nem ér-

ti a dolgát. A szólásokat nem hallgatják már figyelemmel a fiatalok, zajonganak. Az elektromos modern tánczene egyre jobban kiszorítja a kalotaszegi zenét, az idősek nem kis elégedetlenségére. Meg is mondják, hogy nem szeretik a „vakarózót, ezt a majomzenét.” Az az ifjú pár, aki a modern bebútorozott szobák mellett még hallatlan gazdagságú hagyományos kelengyével büszkélkedik, melynek nem egy darabját a kivételes kezűgyességű menyasszony maga készítette, a meghívott zenekart külön megkéri, hogy lehetőleg ne húzzon kalotaszegit. A bogártelki zenészek valóban alig húznak egy-két párt egész éjszaka, és azt is nagyon dallamszegényen. A párra már csak az ötven év feletti állnak föl. A presztízsversenyesben való helytállás mára a tárgyak, az anyagiak fitogtatásában ölt testet.

A falu kultúrháza, ahol azelőtt a lakodalmakat, multságokat rendezték kb. 1990-ig működött. A nagy, színpaddal is rendelkező épület – amit még egy, a táncot szerető generáció épített – most ablakok nélkül, szétverve, üresen, gazzal benöve áll a főtéren. „A falunak nincsen vezetése, primárja, rendőre. Olyanok a fiatalok, mint a kotlós nélküli csibék, ahogy a maguk feje után bódorognak. Azt csinálnak, amit akarnak, széjjelverték a kultúrházat is. Szabályosan elhordták a berendezést, kiverték az ajtókat, ablakokat, téglákat vertek ki a falból.” A tánc örömét már nem ismerő fiatalok többé nem tekintik értéknek az egykori gazdag közösségi élet színterét sem.

Vistán az 1980-as, 1990-es években a fiatalság közül nem nőtt ki olyan hangadó személyiség, aki táncsoprotot szervezett volna, úgy, mint pl. Mérán Tótszegi András „Cucus”. A spontán táncélet felbomlásával a tánctanulás folytonossága – még akár olyan szervezett, folklorisztikus keretek között is, amit egy hagyományörző táncegyüttes jelenthetne – teljesen megszakadt.

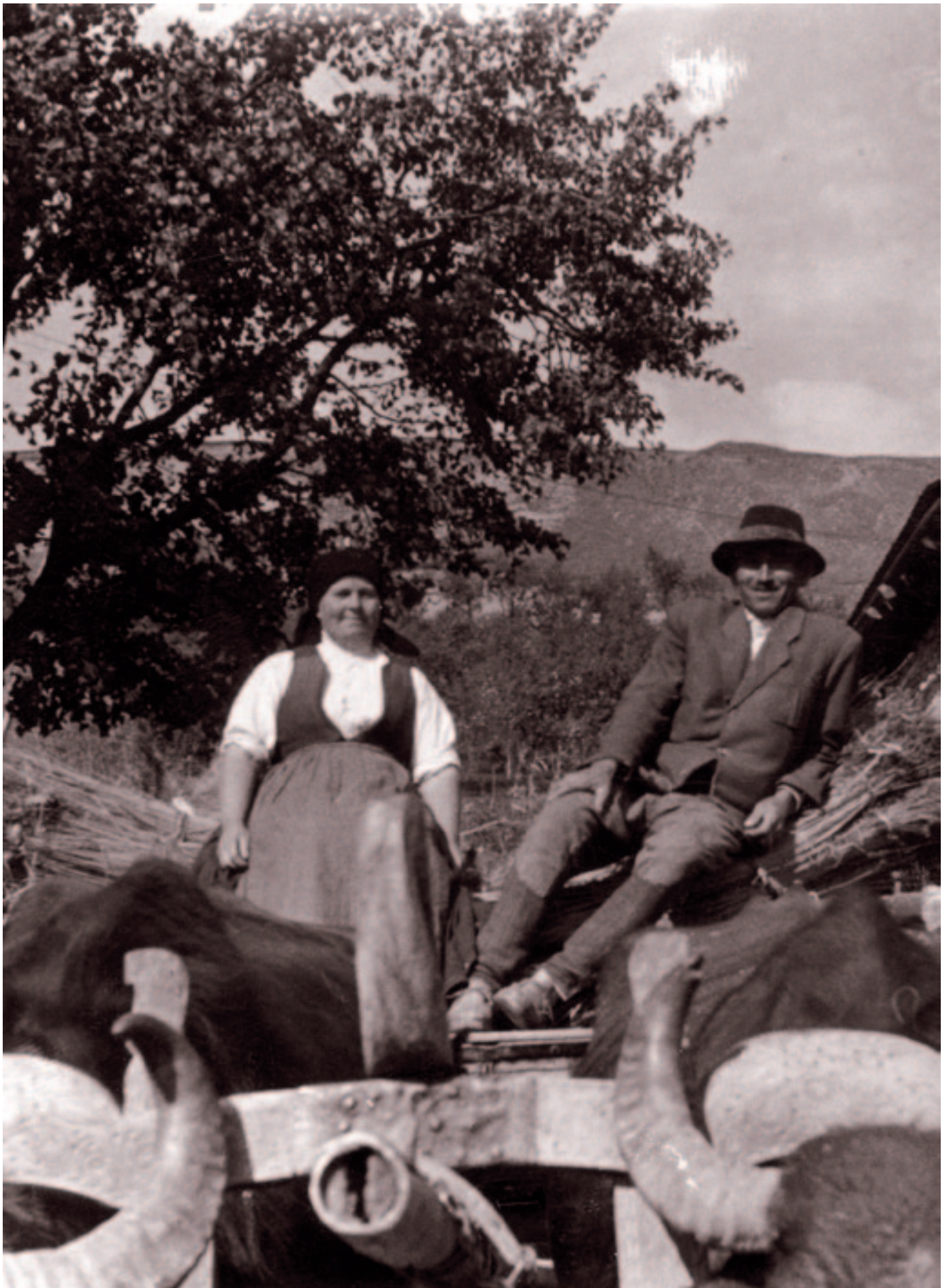
Fülemile Ágnes

[In: Martin György: *Mátyás István „Mundruc”. Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata*. Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2004. 57–59. o.]

„Mundruc” esküvője. Jobbról balra: Mátyás István „Mundruc”, felesége: Mátyás Katalin „Tita Kati”, Mátyás János „Tita” és felesége: Mátyás Ilonka, leányuk: Mátyás Pendzsi (Magyarvista, 1932.)

Kenderáztatáshoz készülődve – „Mundruc” és felesége (Magyarvista, 1949.)

*„Mundruc” a csürje előtt táncol (zenekar: Csipások)
A filmfelvételt készítette: Domokos István, Martin György, Pesovár Ferenc
(MTA ZTI Néptánc Archívum Táncfotótára, fotó: Pesovár Ferenc, Magyarvista, 1956.)*

Ifjabb Mátyás István „Mundruc”, felesége: Barta Katalin „Piti Tata” és kisfiuk: legifjabb Mátyás István „Mundruc” (Magyarvista, 1959.)

András Erzszi „Erdei”: „Olyan jó ember vót, olyan ügyes ember vót... Kár vót, hogy meghalljon. Önként hót meg. Azt mondta, hogy meg akarok halni, s meghót. Jött Csöpitől, az asszisztensnőtől, aki adta be az injekciókat, megcsömöllött, amikor az anyósa meghót. Csináltak rántottát, s aztán a legyek úgy szállották. Ez egy nagyon pedáns ember vót, s ettől erőssen rosszul lett. Szóval, jött haza, mikor éppen találkoztam véle, de már úgy ide-oda szédült. Jaj, – mondom – Pista bácsi, há’ kend olyan beteg, há’ mér nem menyen az orvoshoz?! Nem menek – azt mondta. Mondom, mi az, hogy nem menek? – Meg akarok halni. – Há’ mér beszél ilyen bolondot?! – Nem akarom látni, ami van az én családomba’. Nem bírom már látni! Nem ment az orvoshoz, reggelre már meg volt halva. A fia s az unokája verekedtek, ittak. Ű eztet nem csinálta soha. Aztán mindjárt, ráadásul, a felesége is beteg lett. Az is azt mondta: – Ne vigyetek sehova, meg akarok halni! Meg is halt. Ilyen vót a halálik.” (A felvételt készítette: Bíróné Marsi Andrea, Magyarvista, 2013. június 22.)

*Mátyás István „Mundruc” lánytestvére unokájával,
András Katikával (Magyarvista, 1965.)*

*Kovács János „Morgyás Öcsi”, a legifjabb Mátyás István „Mundruc”,
Mátyás János „Morgyás”, Kocsis István (Magyarvista, 1966–67.)*

*Legifjabb Mátyás István „Mundruc” és Kocsis
István „Szöllősi” (Magyarvista, 1969–70.)*

*Nagy Katalin „Putu Kati” konfirmálása – „Mundrucék Putu Katiéknak komájik voltak”
Hátsó sor balról jobbra: Mátyás István „Mundruc”, ifjabb Mátyás István „Mundruc”, Kokas Pista
Első sor balról jobbra: Szöllősi Katalin, Barta Katalin „Piti Tata”, Nagy Katalin „Putu Kati”, Pap Katalin (Magyarvista, 1975.)*

Lakodalmi menet – Mátyás István „Citta” és Kocsis Kata lakodalma (Magyarvista, 1973.)

Legifjabb Mátyás István „Mundruc”, Jancsi Pista, Szallós János „Fogadós” konfirmálás után (Magyarvista, 1973.)

*Kolozsvári gyümölcszedés a „kollektív”-ban:
Barta Katalin „Piti Tata” („Mundruc” menyje), Nagy Erzsébet „Tita
Pendzsi”, Mátyás Katalin „Tita Kati” („Mundruc” felesége),
Nagy Erzsébet „Csecses”, Nagy Ilona „Tita”, Török Ilus (1970 körül)*

Szallós István „Boka” és felesége, Rácz Kati a családi fotográfiákat nézve: „Ej, de kedvemre való ezeket az embereket látni, hogy visszaemlékezzünk rájuk! Nézzed itten ez a három pártás leány [2. oldal], gyönyörűk ezek. Ez milyen Kati? Eltemettünk két falut. Két vistai falut, amennyin vagyunk most benne, mióta műk emlékszünk. Sajnos, a magyarság igen fogy. Van szaporulat, de nem sok. Van, aki kihalt teljesen. Ezért jönnek be másfelől idegen emberek. Széláj meg Hidegkút javarésze mind beköltözött. Itt, ezek közül az emberek közül, akiket látunk, már senki nem él. Senki, egy se, akiket mik ismertünk. De régen vót öt-hat gyermek. Ferkő bonyómnak [nagyanyámnak] hány vót? – Pista bátyám, Ferkő bátyám, Marci bátyám, Náni bátyám, Ferkő Pendzsi néném, Ferkő Kati – hat! S a hat gyermeknek nincsen hat gyermeke. Nagyapámék tizenegyen vótak testvérek. S hányan maradtunk...”. (A felvételt készítette: Bíróné Marsi Andrea, Magyarvista, 2013. június 22.)

Szallós István „Boka” és Szallós Katalin „Rácz Kati” esküvője. Középen az ifjú pár, tőlük balra Szallós István „Boka” édesanyja: Szallós Erzsébet „Boka” és annak testvére: András János. Tőlük jobbra Szallós István „Boka” édesapja: Szallós István. Mögötte a vőlegény nagybátyja: Szallós András, és a vőlegény nagyanyja: Szallós Katalin, született Fazekas „Marci Bandi” Kati. (Magyarvista, 1957.)

Szallós István „Boka” felesége: Szallós Katalin „Rácz Kati”, István gyermekükkel (Magyarvista, 1959.)

András Erzsí „Erdei”: „Há’ én emlékszem, hogy olyan kisleány vótam, mikor bėjöttek a magyarok, osztán úgy akartak szeretgetni még éngemet is a katonák. Ölelgettek, csókoltak meg – nem tudtam, hogy merre forduljak. Nálunk is vótak bészállva katonák, s a szomszédba is. Emlékszem, a szomszédba egy katonát erőssen megütöttek. Egy tizedes arcul ütötte két ódalról, ahogy csak tudta kétfelől. Én ott álltam a kerítés mellett és kiabáltam a tizedesnek: az isten törné le a két kezét! Há’ szabad egy drága katonát úgy megütni, aki harcol a hazáért, odaadja a életit? Há’ nem szégyellik magikat? A tizedes meg azt monda, hogy : – Pofa be! Azt monda nekem. Én meg azt mondtam, hogy: Pofája csak a lúnak van meg magának! Na azt mongya, hogy: – Ennek aztán van szája ennek a gyermeknek. Úgy sajnáltam, azt a katonát, hogy úgy megütötte... Egy szép kis fiatal katona vót, lehet, hogy még önkéntes is vót, mer nálunk még nem is kellett hogy bérukkoljon, oszt mentek önként katonának, annyi eszik vót. Osztá’ ott maradtak legtöbbben. Úgy emlékszem, mikor bėjöttek a magyarok, a falu egész népe, aki csak menni tudott mindenki ott vót. Az én uram egy nagyon tudós munkás ember vót, meg iskolázott is, azt mondhatom. Mer’ a kezébe vót a kőfaragászati diplomácija, s az asztalos. Szóval, a kőfaragó mesterség, s az asztalos mesterség. Aztán kitalálta, hogy ahol az állomástúl, a vonattúl mennek el a csinált úton, ott keresztül csinált egy nagy kaput. Akkor nyílt a labdarózsa, s a bazsarózsa. Rengeteg sok virágot gyűjtöttek össze, s aztán csinált egy nagy magyar koronát belőlle, s a lábait is mind bazsarózásával s tubarózásával építettek fel, s mindenütt gyönyörű szíp vót. S aztán megérkeztek a magyarok... Mán ott kezdhetném, hogy nekünk vót egy kis rádió. Édesapám csinálta, de csak olyan kis decka. Négy deckát összeszegezett, s belé valami tekerceseket, s egy nagy karót ki a ház tetejire, s a drótot kivezette a szilvafa tetejiről a kertbe. Majdnem az egész falu népe odagyűlt, mer’ csak nálunk vót rádió, egyéb suhun egy se. Nyílus Ilona, akit miniszternek tettek meg a kollektív ideje alatt, az mindig a filin tartotta, az egy olyan okos, tevéken asszony vót... Ahogy bejöttek az oroszok, meg is tették miniszternek ütet is a parlamentbe. Az mindig hallgatta, hogy most itt vannak a magyarok, most ott, most ez a helyzet, most az a helyzet... Úgyhogy megtudtuk, mikorra érkeznek Vistához a páncélvonattal. Nagy magyar koronával az elejin jött a páncélvonat... Most is látom, hogy’ jött. Na, aztán megérkeztek a magyarok, leszálltak, csókoltuk mindüket, a katonákat, öleltük meg, vótunk olyan örömbe-boldogságba, hogy magyarok lettünk mik is, mer annyit szenvedtünk itt a románoktól, hogy sokat. Ha dúdolt egy legény, s hazakísérte a szeretőjét – régen olyan szípen dúdoltak a legények, nem mint most –, már a román csendőr úgy megverte, hogy erőssen. Annyira le voltunk szorítva... Na aztán nagy örömbe kiáltottuk mindenki kegyetlenül hogy: Íjjenek a magyarok! Íjjenek a magyarok! Eccer azt mondja nekem egy katona: Kislány! Há’ milyenek a magyarok? Én csak gondolkozok, hogy mér kérdi aztat. Há’ mér, azt mondja: kiáltják, hogy: Ilyenek a magyarok! Há’ azér’ kiáltjuk, hogy íjjenek, mer’ örvendünk, hogy jöttek. Há’ akkor jövök én létre, hogy hát nem úgy kéne kiáltni, hogy íjjenek, hanem hogy éljenek a magyarok. Nekünk ez vót a szójárásunk. Na, aztán megértette a katona is, hogy ez egy tájszólásunk. Aztán sokan mentek fel a páncélvonatra. Éngem idesapám nem engedett, nem hagyta, hogy menjek. Félt, hogy lesz valami kavarodás. De nagyon sokan elmentek a népek Kolozsvárra. Ott is olyan nagy fogadtatás vót, olyan nagy dolog. Jaj, hogy örvendtünk, millyen boldogok vótunk, de sajnos, hogy nem sokáig tartott... ”. (A felvételt készítette: Bíróné Marsi Andrea, Magyarvista, 2013. június 22.)

[1940 nyarára a Románia és Magyarország közötti területi vita már fegyveres konfliktussal fenyegetett. Ezért augusztus 30-án szövetségeseik, a náci Harmadik Birodalom és a fasiszta Olaszország külügyminiszterei döntőbíráskodásával létrejött az ún. Második Bécsi Döntés, amely Magyarországnak juttatta Észak-Erdélyt. A magyar csapatok szeptember 5-én lépték át az 1920-ban megállapított „trianoni” határokat – a szerk.]

Mikor a magyarok bejöttek – elől Nagy Székely János, Szallós István „Suster”, Kisúr Pista; zenekar: a „Hunyadi Csipások” (Magyarvista, 1940.)

A magyarok bejövetelekor az ünnepségen a vistaiak egy lakodalmast mutattak be (Magyarvista, 1940.)

„Puculják a veteményt” – esküvőre készülődés. Balról jobbra: Mijók „Bandi” Ilus, Mátyás Katalin „Cittáné”, Barta Katalin „Bartáné”, Mátyás Kisó, ismeretlen asszony. Az álló asszony Kovács Katalin „Morgyás Kati”. Szallós „Kicsi” Kati, ölében a gyermek Szallós István „Suster”, mellettük Barta Katalin „Piti Tata”, Király Katalin, Szücs Katalin (Magyarvista, 1975.)

András Erzsí „Erdei”: „Zsüke Andrisnak két fia volt, az egyik elnök lett a kommunista világban, a másik kijárta az egyetemet. Erről van nekem egy hosszú mesém. A kisebbről, az is András János vót, Bukarestbe’ vót könyvfordító. De sokat jött haza, így innepenként is mindig itthon vót. Jött véllünk a fonóba, s jött véllünk a táncba, az ifjúsággal tartotta a kapcsolatot. Megtetszettem én neki, mert, szóval sokáig tanult, nem volt itt az ifjúság közt, oszt amikor már fölszabaldult, jött, itthon vót nyaralni. S aztán már én akkor is valahogy kitűntem a fiatalok közül, valamivel, amit ő felfedett bennem. S akkor osztán mind udvarolt nekem. Mikor vót a testvéreinek az esküvője, az elnöknek az én unokatestvérem lett a felesége, s csináltak nekik egy nagy lakodalmat. Mikor én oda mentem, az uccajtóban meglátott, megfogta a kezemet, s úgy vitt bé a házba. Házba ültek az emberek. Kiüresítették a házat...” (A felvételt készítette: Bíróné Marsi Andrea, Magyarvista, 2013. június 22.)

[A történet folytatását a marosvásárhelyi Mentor Kiadónál 2008-ban megjelent András Erzsí „Erdei”: „Kedvemre való, hogy meséljek” című kötetből idézzük – 33–36. o.]

„Hát, amind megyünk bé, egy olyan rossz tornác vót, ott vót a szakácsasszony, egy olyan vicces, mulatságos szakácsasszony.

– Há’ János – azt mondja – látja, milyen jól tanálnak! Há’ egyúttal csináljuk meg mindkettőjük lakodalmát! Né, itt a kontykarikám, né! – bontotta le a kontyát.

Há’ Jánosnak már vót a fejibe. Már ivott. Csak néz ingemet. Azt mondja:

– Na Erzsí, maga mit szóllana hozzá?

Há’ én kacagok, mondom:

– Hagyja, János, mer elég a sütetből egy kenyér!

– Mi a fene?! – azt mondja – Hát még nem is tetszenék magának?

Hát úgy vötte, hogy ű egy egyetemista fiú, én meg vagyok egy hét osztályos leány, s akkor még én hányom a faromat?

– Ne úgy értse, János!

– Hát hogy értsem? – azt mondja.

– Úgy értse, hogy Katit se akarta az édesanyja s az édesapja a testvéreinek, Pistának – akiknek akkor vót az esküvőjük. Nem akarta egy halálba, mer gazdagabb leányt akart. Mer ez az unokatestvérem ez még szegényebb vót, mind én. Nem vót egy darab földjük se. De így másképpen jól bírták magikat, ügyes család vót. – S úgy értse – mondom –, hogy Pistának se akarták az unokatestvéreimet, s akkor éngemet hogy akarjanak egy egyetemista fiúnak, mikor Pista nem járt anynyi iskolát, mint maga, s mégse akarták Katit neki!

– Na most értem – azt mondja.

Idősebb András János „Zsüke Andris” és családja a csűr előtt (Magyarvista, 1960.)

Na jó, bémentünk, leültünk az asztalhoz, mulatunk, dúdolunk, jókedvünk van, koccintgatunk, s mindig fogja a kezemet János. Karcsi már Mérábul nem jött vissza hetfűn este, olyan nagy csatakos idő vót, olyan nagy sár vót, hogy nagyon nagy sár vót. S akkor János egész este szórakozott vélem. Akkor szembe ült a Boka Pista sógora, Editnek, az unokámnak az apósa vót az. Onnat nősült ű is abbul a családbul, tesvérek vótak. S egyik felől ült Kallós Zoltán, s egyik felől ült Zsükeandris János. S azt mondja, szembe ül Boka Pista:

– Na látja, tanító úr – azt mondja –, hogy milyen jól tanálnának Erdei Erzsível! Há’ össze kell ütni a mosatlant – vagy nem tudom, hogy hogy fejezte ki, milyen formába. Akkor erre megharagszik a János, elengedi a kezemet, s azt mondja:

– Ez nem szép dolog magától, sógorom, hogy egyik percbe nekem ajánlja Erdei Erzsít, s egyik percbe a kistanítónak!

Vót Jánosnak a fejibe. Há’ a kistanító csak viccnek vötte, de János komolyan vötte. Na, haragszik János, haragszik, elengedte a kezemet, letötte az ölembe, én veszem a pohá-

rat, koccintok, szerusztok, szerusztok, vötték a poharat, koccintottunk, na már nem haragutt János. Egyszer jó a nénje, az vót a násznagyasszony. Hát egy akkora tortát sütött, de azt mind olyan víkony lapokbul csinálta, olyan dobostorta féle vót, sok tötélék, vékony lapok. Sűg valamit Jánosnak a filibe. Azt mondja János nekem:

- Erzsi, jön velem?

Mondom: - Há' hová?

Azt mondja: -A csűrbe.

Én megnézem csűnyán. Mondom: - János, hát mit kípzél rűlam, hogy ki vagyok én?! Hogy én menjek íjjel magával a csűrbe?! - még villany se vót abba az időbe! Csak lámpa vót a házba is. - Hát hogy képzél olyant, hogy én menjek magával a csűrbe?!

- Nem, nem - azt mondja -, ne gondoljon semmi rosszra, Pendzsink most mondta, hogy menjünk, mer most vágják fel a násznagyasszonyi tortát, s akar adni belőle.

- Na jó - mondom -, akkor menek. Most is látom, egy olyan viharlímpát tartottak ott, egy olyan bihajlímpát, aztán úgy vágták fel a tortát, aztán kis tángyérokra szeletelték fel, egy kis szeletet mindenkinek adtak oda, hogy egye. Na, nekűnk is adtak egyet, s Jánosnak is egyet, megöttűk s mindenkű indul t bé a csűrből. Én is indultam, há' láttam, hogy János mind hátrál, mind hátrál. Akarta, hogy maradjunk hátrébb. Na, én engedelmeskedtem, maradjunk hátrébb. Hátul mentűnk bé. A tornácig úgy vót egy olyan űlőke, úgy hogy a tornác deckájára le lehetett űlni, olyan fenn vót a hely. Úgy vót a régi házík. S mikor odaérkeztűnk a tornáchoz, csak leűlt a tornác deckájára. S ingem odahűzött az űlibe, úgy a lába közé. Na, odaállottam a lába közé, s feltöttem a kezem a vállára, s ott diskuráltűnk. S azt mondja, hogy:

- Erzsi, idehallgasson! Én most ebbe az évbe végzek az iskolával. -Az utolsó egyetemje vót. - S nekem most már meg lehet nűsűlni. S ha maga megvárja, aműg én az iskolát leteszem, s én tetszek magának úgy, ahogy maga nekem, akkor várjon meg, mer én - mondta, hogy mikor lesz a vizsgájík, s ű akkor ingemet elveszen.

- Jaj, - mondom - János, há' hogy gondol olyanyokat?

- Měr? - azt mondja.

- Há' maga egy egyetemista, tudós legény. Én vagyok egy hét osztályos buta leány.

- Nem buta - azt mondja. - Aztat ne mondja, mer maga nem buta leány!

- Hát nekem nincs csak hét osztályom, s magának egyetemje, hát hogy képzeli, hogy mire mehetne vélem?

- Maga - azt mondja -, még mellettem nagyon sokra vihetné.

Hát biztos úgy gondolta, hogy még fiatal vagyok, s még fejleszthetem magamat, s járhatok még iskolába. No, úgűhogy ez is elműlott. Közbe idesapám bent úgy veszekedett idesanyámmal, hallom, hogy mondja, hogy mit gondol a szerencsétlen, hogy egy ilyen egyetemista, tanult fiűnak elcsábítsa a fejit, elbolondítsa, hát nem gondolja meg, hogy nem hozzá való, veszekedik... Vót a fejibe édesapámmal is. Nem gondolja meg, hogy ez nem helyes dolog, azt mondja, én kíszítsem el őtet úgy, ahogy oda kell, már nem úgy, ahogy itt Vistába szokás, s akkor egy pár hónap műlva feneken rűgja, s osztán akkor jőhet haza a nyakamra, hogy tartsam. Esetleg gyermekestűl. Na, így veszekedett édesapám ott benn. Én úgy habartam Jánosnak ott, úgy beszéltem, hogy ne hallja, hogy mirűl van szó, mer a házűnk úgy vót egész ki az utcára, hogy nem vót kert előtte, olyan hangos vót a ház, hogy hallott ki a beszéd. Na osztán mondom:

- Szerusz, János, én menek bé, mer idesapám nem szereti, hallom, hogy olyan hangos, nem szereti, hogy én künn legyek a legényekkel éjjelbe.

S azt mondja, hogy:

- Mit mondott?

Már rögtűn tudtam, hogy mit mondtam.

- Na lássa - mondom -, azt mondja, hogy nem vagyok buta leány. Ugye, hogy buta vagyok?! Én már kellett volna tudjam azt, hogy ha én magázom magát, akkor nem mondhatom azt, hogy szerusz.

Azt mondja: - Tudja maga, hogy mit jelent az a szó, hogy szerusz?

Mondom: - Tudom.

- Mit? - azt mondja.

- Hát, hogy barát vagy férj és feleség - mondom, - ilyesmit.

- Igaz - azt mondja. - Én akarnám, hogy így legyen. Ha maga is akarja.

Na, úgűhogy ezt osztán már úgy forcérozta, s úgy... szóval olyan, hogy mondjam? Olyan kriminális vót. Nem is tudom, hogy fejezzem ki. Úgy a szókba megkapta a hibákat. Úgűhogy én nem láttam magámmal helyesnek sehogűse. Hogy tanáljűnk egyűtt."

„Pótolás” – A fonóban a lányok morzsolt kukoricát főztek és az odalátogató legényeket ezzel kínálták
Balról jobbra: Dani Kati, Székános Kati, Szallós Kicsi Pendzsi, Kelemen Kati, Takács Pendzsi (Magyarvista, 1943.)

Jártunk a fonóba (részlet)

„Minden télen jártunk a fonóba, 20–25 leány voltunk egy fonóba. A három fő utcán három fonó volt, velünk volt a háziasszony, vigyázott ránk. Minden lánynak csüngős, madaras guzsalya volt, egyik jobban zörgött, mint a másik. Siettünk, hogy fonjunk az orsónkra, míg jönnek a legények, mert aztán annyit udvarolnak, szedik el az orsót, hogy nem sokat lehet fonni, otthon is édesanyánk számon kérte, hogy fontunk. Ha még nem jöttek korán a legények, forgattuk a falon meg a tángyérok, képeket. Mentünk ki, volt az udvaron egy karó, aminek ága volt, arra szokták a sajtot a napra kiakasztani, hogy keljen. Azt ráztuk: karóm, karóm, akarom, hogy öleljen a karom, jön már, akit szeretek, akiért majd megveszek. Jöttek is a sok legények, szedték el az orsót a lányoktól, gyűltek az ajtóhoz párosával szórakozni, az orsót csókkal kiváltani. Aztán főztük a törökbúzát nagy fazakakba, összepótolni cukrot vettünk, és az egészet megcukroztuk este, amikor tálaltuk. Minden legény elejébe töltünk egy tángyér törökbúzát, és még amelyik lánynak valamelyik fiú tetszett, annak még tett cukrot a tángyérjába, olyan volt, mint a méz. Sok fiú arról tudta meg, hogy ő melyik lánynak tetszik. Nappal, amíg főtt a törökbúza, a legények tulipántos szánkóval, kibojtózott, rojtoskendős lovakkal megszánkóztatták az egész csapat lányokat. Nótázva mentünk többször végig a főutcákon. Dúdoltuk:

*Havas, fagyos a vistai utca,
mikor végigmegyek rajta,
nyílik, nyílik a babám kis ablaka,
mikor betekintek rajta.*

*Nyisd ki, babám, ablakaidat,
hallgasd meg a panaszaimat!
A vistai lánynak sok is a panasza,
nincsen aki meghallgassa.*

Csujogattuk:

*Ez az élet ilyenyeké,
nem a százesztendősöké!
Éljük vidám életünket,
míg nem adjuk el szívünket!*

*Le az utcán, le-le-le,
piros alma levele,
piros almát hasítsd meg,
piros ajkam csókold meg!*

Mindenki kiállott az utcaajtóba, úgy csodáltak bennünket, és hógolyóztak. Úgy megtelt a cifra szánka hóval, hogy a lábunk majd' lefagyott. Aztán jöttek este a fársángok, dúdoltuk:

*Illik a tánc a rongyosnak,
minden rongya fűtyög annak,
ameddig ér az a nadrág,
addig egye fene magát!*

Táncoltunk, ugráltunk. Volt olyan, akit tiltottak egymástól, és elvitte táncolni, megszorította a kezét vagy a karcsú derekát, megsúgta, hogy szeretlek, jólesett nekik a találkozás. Hoztak magukkal füles fazakat, tettünk belé mézes török-búzát. Olyan is volt, hogy a lány ki kellett menjen, és kinn várták, lesték, és elrabolták férjhez. Szegény lány azt se tudta, kinek viszik, csak mikor odavitték. Nem bánták, hogy visított: úgyse ülök ott.

Szerettünk sokat játszódni is, csitt-csatt az esztováta: leültünk hárman a földre, egy hosszú, gömbölyű guzsalyra, kétfelől két lány, közből egy fiú, mondta: csitt-csatt az esztováta, akkor megfogta, s felhajtott. Ha mink nem fogóztunk jól meg a fába, akkor úgy elhögörített minket, hogy csak na! De az vót az érdekes, hogy ne tudjon minket a fáról lehajítani. Belékapaszkodtunk. De vót, amikor elhögörödtünk. Vót annyi kacagás! Mentünk »jóbopám-földezni«: két fiúnak két lány felült a nyaka körül, s a két leány egymás hajába kapaszkodva mondták: eddig meg eddig volt a jó bopám [nagyapám] földje! Egy Pendzsi nevű lány úgy kacagott, hogy odavizelt a fiú nyaka körül. Úgy kacagtuk, hogy fáj a hasunk. Akkor csináltuk úgy, hogy két-három legény lehajolt egymásba fogódzva, s akkor aztán ugrottunk fel a hátikra, úgy hátulról a szoknyánkat előrevöttük s felakasztottuk, úgyhogy mintha nadrágunk lött vóna, akkor osztán ugrottunk, hogy melyik tud legelébb ugrani. Lovast játszottunk. Akkor tángyérozottunk: ültünk le a földre kereken, osztán a bú szoknyánkat kiterítettük, aztán egy darab rongyot összecsavartunk, aztán dugtuk bé kereken a lábunk alatt. Aztán aki közbül vót, az meg kellett, hogy kapja, hogy kinél van a rongy. Ha megkapta, akkor az kellett, hogy beálljon. Kendőztünk: a kendővel az ajtóhoz hajtottak egy legényt, megmondta, hogy melyik lányt akarja, az a lány odament, kérdezte: – Mér hittál?

– Azér', hogy adj egy csókot.

– Nem tudok csókolózni.

– Én megtanítalak – már kezdte is a tanítást. Lámpa volt még csak abba' az időbe'. Egy legény ott tartotta a báránbőr sapkáját, hogy ne szégyelljék magukat, hogy látják. Akkor a lány maradt ott, ő is hívott egy más legényt:

– Mér hittál?

– Hogy maradj itt – és így tovább. A nagyleányok elöl ültek, a kisebbek hátrább. Mikor én kezdtem járni a fonóba, csak tizenhárom éves kislány voltam, leghátul ültünk a kicsik, téfelsornak mondták. A nagyok mindig mondták:

– Kicsik, ne vigyétek ki a szót a fonóházból!

„Vistai téli film” – „Zsüke András” udvarán (az első sorban jobbról a harmadik: Éri Péter)
A filmfelvétel készítői: Borbély Jolán, Kallós Zoltán, Martin György (Magyarvista, 1963.)

Olyan szerelmesek voltunk a nagy legényekbe, hogy alig vártuk az estét, hogy ismét lássuk őket. Hamarabb az utcabeli fiúk mentek, azután mentek más utcába, egymást felváltva. Kinek hol volt a kedvese, ott maradt és hazakísérte. Köszöngettünk egymásnak: szervusztok, szép álmokat, rózsás csókokat! Vasárnap is, télen, elmentünk a templomba, délbe hazamentünk, ebédeltünk, máris gyülekeztünk a fonóháznál, egész délután ott ismerkedtünk, szórakoztunk. Mire esteledett, minden lánynak otthon kellett lenni. Nagyon szigorúak voltak a szülők, féltettek minket és a becsületünket. Ha egy lány teherbe esett, az olyan nagy szégyen volt, hogy nem bírta elviselni, olyan is volt, hogy öngyilkos lett, vagy a szülei kitagadták. Mert a legény, aki az apa volt, letagadta, még neki se kellett, hogy elvegye. Úgy szokták mondani, hogy a legénynek jár a keze, a leánynak legyen esze!

Akkor, mikor elvégeztük a fonót, hogy már többet nem mentünk, akkor búcsúztunk el a téltől s a guzsalytól. Nekiállottunk, s aztán töttünk egy karszéket, s reá vagy három-négy guzsalyt, úgy oda a pad karjára töttük egyik végét, a tükör alá, akkor a ruhánkat leódtuk, s kereken kidíszítettük, mint a nyújtóztatót, mer régen úgy díszítették ki, kötényekkel s keszkenyőkkel, ruhákkal a nyújtóztatót. Osztan akkor rongybul csináltunk egy nagy bubát, akkor fehér keszkenyőbül orcát neki, akkor szénnel csináltunk neki szemöldököt, orrát, száját, s akkor kötöttünk a fejire keszkenyőt, s letakartuk szőrkeszkenyőkkel, s aztán a ruháinkkal, s akkor fele a népnek, ifjúságnak énekelt, ilyen templomi, halottas éneket, fele meg siratta! Aztán kacagtunk mik annyit! Elsirattuk a guzsalyt, s a szöszt, hogy többet nem fonhatunk. Nem mehetünk a fonóba.” [András Erzsi Erdei: „Kedvemre való, hogy meséljek” – Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008., 18–20. o.]

Konfirmálás Szallós Kis Ferenc lelkipásztorral (Magyarvista, 1973.)

Mátyás István „Mundruc” centenáriumára

Tisztelt magyarvistaiak, tisztelt ünneplő közönség!

Megrendülten állok e sír előtt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete, az Európai Folklór Intézet és más magyarországi intézmények nevében lerójam a szakma tiszteletét az itt nyugvó kiváló ember előtt.

Ünneplőbe öltöztetett lélekkel, hálatelt szívvel jöttünk e sírhoz, hogy fejet hajtsunk a száz éve született Mátyás István „Mundruc” és el nem halványuló emléke előtt. Ki volt Mátyás István, ki volt ez a büszke ember, akinek emlékére halála után harminc évvel is százak gyűlnek a sírja köré? Mivel érdemelte ki azt a tiszteletet és nagybecsülést, amiben nagy államférfiakat, művészeket és tudósokat szoktak részesíteni?

Nem volt nagy államférfi, de táncfigurái a táncolni szerető fiatalok lábán eljutottak Japánba, Amerikába, Németországba, Franciaországba, Skandináviába, összekapcsolva a szépre, nemesre és igazra áhító emberek százezreit. Nem sok államférfi mondhatja el ugyanezt magáról.

Nem volt nagy művész sem, de a hagyományos kultúra csúcsait jelentő táncrögtönzései olyan tömörségben, egyszerűségben és emberközelségben mutatják a harmóniára vágyó ember életszeretét, amire nagy táncművészek is csak ritkán képesek. Híres koreográfusok életművük felét odaadnák, ha képesek volnának az emberi mozgáskészség ilyen szintű eszményítésére.

S nem volt nagy tudós sem, de korábbi generációk bölcsességét szintetizáló, átfogó táncos tudása kiemelte őt mindennapi környezetéből. Mert hol van az a táncos, akinek tudása ilyen hatalmas könyvben fér csak el, mint az övé? S hol van még egy olyan tánckutató, aki Martin Györgyhöz hasonló szinten tudná értelmezni „Mundruc” tudását. A kettőjük neve e könyvben örökre összefonódott és világszerte ismertté vált a tánc tudományban.

Magyarvistai születésű kalotaszegi magyar ember volt, hívő református, aki okos válaszokat igyekezett adni a 20. század eleji kelet-közép-európai világ kihívásaira, s híven teljesítette, amit a paraszti sors előírt számára. S még többet is tett. A Gondviseléstől kapott talentummal jól sáfárkodva világhírnevet szerzett szülőfalujának s egy nemzet tanító-mesterévé vált a táncán keresztül.

Tánca a magyar kulturális örökség részeként a művészeti iskolák tananyagává, a tánc házak elmaradhatatlan részévé s a világban szétszóratott magyarság közös szimbólumává vált.

Ma már tudjuk, hogy híd volt ő, a jelent a múlttal és a jövővel összekötő híd fontos pillére, akinek tánc tudása könnyű átjárást biztosít nekünk a reneszánsz kori Európából a XXI. századi még nehezen megjósolható jövőbe. A folytonosság érzését és a fönntmaradásban való bizalmat erősítette bennünk. Ezen túl rádöbentett bennünket a népek és kultúrák közötti szoros kapcsolatokra és egymásra utaltságra. „Mundruc” megtanított bennünket, hogy a magyar legényes, a román fecioresc, a szerbek momacsko kóló, a szlovák jánošík, a rutén kolomejka ugyanabból a tésztából sült jóízű fekete kenyér, ami mindannyiunkat táplál Európának ebben a régiójában. Ilyen módon „Mundruc” maga is tápláló ropogós fekete kenyérré vált és válik a felnövekvő új nemzedékek számára.

Ezt tudva bizalommal mondhatjuk Horatiusszal: *Non omnis moriar*. Nem múlik el minden. „Mundruc” emléke a táncán és gyönyörű emberségén keresztül fönntmarad, míg magyarul értő és táncoló ember él a világon és Magyarvistában. Ez utóbbit ebben a pillanatban még fontosabbnak tartom. Mert hol is lehetne „Mundruc” szelleme és szellemisége leginkább otthon, mint itt, Magyarvistában.

Felföldi László
(Magyarvista, 2011. július 31.)

*Martin György legényest táncol a gyűjtés előtt
(Fotó: Pesovár Ferenc, Magyarvista, 1956.)*

*Megemlékezés Mátyás István „Mundruc” születésének századik évfordulóján
Középen: Borbély Jolán, Martin György özvegye (Magyarvista, 2011.)*

Miért is?

Magyarvita Kalotaszeg egyik – népművészetében – legcifrább faluja. Mintegy nyolcszáz lelkes a település és kilencvenhat százalékában református. A Református Egyházközség 2005-ben visszakapta a falu szívében található ingatlanát, egy kultúrházat, de életveszélyes állapotban. Mivel már húsz évvel azelőtt enyészetnek indult az épület, a kulturális élet sajnos teljesen leállt. Generációk nőttek úgy fel, hogy saját néptáncuk és népzenejük ismeretlen volt számukra, mert egyszerűen nem volt hol ezeket ápolni. (A népviselet és a tárgyi népművészet élt és fejlődött.)

Megszületett egy szép álmom és egy szép terv: a romos kultúrházból Kalotavár lesz. Müller Csaba, Kolozsváron élő építész ingyen készítette el a tervet. Sajnos az ország, amelyben élünk, említésre méltóan mindeközéig nem támogatta ügyünket, mégis Isten kegyelméből ma már felépült az épület. Kész van pirosban. Előbb le kellett bontani kétharmadát, majd jött az építkezés és a felújítás. A segítség négyötöde az anyaországból jött, a Miniszterelnöki Hivatal és civilek támogatásából. A többit a falu népe tette hozzá anyagiakban és közmunkában egyaránt.

Sajnos a tapasztalat azt mutatja, nem valószínű, hogy helyi pénzekből az elkövetkezőekben jelentősen részesedünk, mégis tovább kellene lépni, mert a falu népe, sőt rendezvények alkalmával a közlő és távolról érkezők is már használatba vették az épületet.

Szükségünk van azokra a forintokra, lejekre, melyek ezt az épületet az égig emelik. Álljon mellénk, támogassa ezt az ügyet, vegyen részt közösségünk jó szándékú, Isten áldotta tevékenységében! Az adományokat a következő számlára kérjük átutalni: *Parohia Reformată Viștea RO80FNNB000602100612EU02 Credit Europe Bank Romania.*

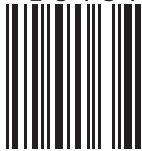
Köszönettel és Isten áldását kívánva, szeretettel:

Felházi Zoltán
magyarvistai református lelkész

20137

Ára: 1200 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

FOLKMAĞAZIN

